

ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ МАЛЮВАННЯ

INSPECTION OF EFFICIENCY OF TECHNOLOGY OF CREATIVE CAPABILITIES OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE ON DRAWING CLASSES

Здійснено аналіз ефективності педагогічної технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Описано результати формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту за показниками когнітивного, сенсорно-естетичного і діяльно-естетичного критеріїв. Зазначено, що запровадження технології в освітній процес закладів дошкільної освіти сприяє розвитку у дошкільників творчих здібностей.

Ключові слова: педагогічна технологія, розвиток, творчі здібності, діти дошкільного віку, заняття із малювання.

Осуществлен анализ эффективности педагогической технологии развития творческих способностей детей дошкольного возраста на занятиях по рисованию. Описаны результаты формирующего и контрольного этапов педагогического эксперимента по показателям когнитивного, сенсорно-эстетического и деятельности-эстетического критериев. Отмечено, что

внедрение технологии в образовательный процесс учреждений дошкольного образования способствует развитию у дошкольников творческих способностей.

Ключевые слова: педагогическая технология, развитие, творческие способности, дети дошкольного возраста, занятия по рисованию.

The analysis of the effectiveness of pedagogical technology development of creative abilities of preschool children in the classroom in drawing. The results of the formative and control stages of a pedagogical experiment are described in terms of cognitive, sensory-aesthetic and activity-aesthetic criteria. It is noted that the introduction of technology in the educational process of preschool education institutions contributes to the development of creative abilities among preschool children.

Key words: pedagogical technology, development, creativity, preschool children, drawing classes.

УДК 37.015.31.016:74(043.5)

Шульга Л.М.,

канд. пед. наук,
старший викладач
кафедри дошкільної освіти
КЗ «Запорізький обласний інститут
посліядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку буде ефективним за умови використання вікових можливостей – здатності до почуттєвого сприйняття, емоційної чуйності, співпереживання, фантазування, образного й асоціативного мислення, анімізму, синестезії, які виводять розвиток психічних процесів (сприймання, відчуття, мислення, уяви) на творчий рівень і дозволяють досягти успіху в будь-якій діяльності. На нашу думку, одним зі шляхів вирішення зазначеної проблеми є застосування технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в образотворчій діяльності перебуває в полі зору педагогіки і психології. Сучасними науковцями та практиками постійно здійснюється дослідницька робота з метою розробки таких методик розвитку творчого потенціалу дошкільників, які б характеризувалися цілісністю, повнотою й ефективністю. Це відображено в працях А. Антонової, Н. Ветлугіної, М. Зацепіної, Т. Комарової, Ю. Малікової, С. Погодіної, О. Половіної та інших авторів.

Утім, наявні технології художньо-творчого розвитку будуються на принципах дидактичної спрямованості, де творчість поєднується з навчанням образотворчій діяльності, у сприйнятті предметів використовують аналітичний, порівняльний підхід, що, на наш погляд, обмежує можливості дитини у творчому сприйнятті й самовираженні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Нестача теоретично обґрунтованих ефективних освітніх технологій, спрямованих на вирішення проблеми розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях із малювання, недостатня ефективність технологій із формування у дошкільників відповідних технічних вмінь зумовили тему дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз ефективності технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання.

Виклад основного матеріалу Проведений педагогічний експеримент включав констатувальний і формувальний етапи. Констатувальний експеримент проводився для оцінювання початкового рівня сформованості творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. На першому етапі формувального експерименту було відібрано дві групи дітей молодшого дошкільного віку, які становили контрольну групу – КГ (259 осіб) та експериментальну групу – ЕГ (260 осіб); на другому – здійснено оцінювання рівня сформованості творчих здібностей дітей дошкільного віку ЕГ і КГ за трьома критеріями: когнітивним, сенсорно-естетичним, діяльно-естетичним.

Рівень сформованості творчих здібностей обох груп на початку формувального експерименту був ідентичним, дошкільники перебували в рівних умовах. Із метою перевірки ефективності педагогічної технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання її було запроваджено в роботу закладів дошкільної

освіти, проведено формувальний і контрольний етапи експериментального дослідження.

Організація занять із малювання з дітьми дошкільного віку КГ здійснювалася за традиційною методикою образотворчої діяльності й була більше орієнтована на навчання дітей технічним прийомом зображення. Дошкільники ЕГ були залучені до апробації технології розвитку творчих здібностей за участю дисертанта й педагогів, які працювали під його керівництвом.

В ЕГ (260 осіб) дисертантом організовано цілеспрямовану й системну роботу з розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях із малювання впродовж двох років: з грудня 2014 по грудень 2016 рр. Таким чином, упровадження технології відбувалося у різних вікових групах: із грудня 2014 по червень 2015 рр. – з дітьми 4-го року життя; з вересня 2015 по червень 2016 рр. – з дітьми 5-го року життя; з вересня 2016 по грудень 2016 рр. – з дітьми 6-го року життя.

В ЕГ дітей *молодшого дошкільного віку (4-ий рік життя)* на заняттях із малювання запровадження технології здійснювалося через форми, методи і прийоми розвитку чуттєвого сприйняття світу, формування естетичного ставлення до нього, що допомагало дітям помічати красу в навколишньому світі, відгукуватися на неї емоціями й почуттями, відчувати, спостерігати, грати, фантазувати, досліджувати. Кожне заняття з малювання мало характер зустрічі з естетичними об'єктами навколишнього світу, під час якої відбувалося сприйняття їх різними органами чуття, ігрова взаємодія, активізація психомоторики, створення позитивно-емоційного настрою.

У ході використання технології педагогі розвивали в дітей асоціативно-образне мислення, уяву, творчі й дослідницькі здібності в експериментуванні з основними кольорами, вчили створювати модель реального предмета, об'єкта, явища в художньому образі, знайомили з особливостями художнього матеріалу (акварелі, гуаші, фломастерів, олівців, крейди, пензлика), формували вміння вибирати способи зображення для створення виразності образу предмета, використовувати різноманітні технічні навички та прийоми, навчали орієнтуватися на аркуші паперу.

У *середньому дошкільному віці (5-ий рік життя)* в ЕГ на заняттях із малювання продовжилося запровадження педагогічної технології розвитку творчих здібностей. Педагогі використовували форми, методи й прийоми розвитку чуттєвого сприйняття світу через різні органи чуття, культуру споглядання, спілкування, здатність відгукуватися на красу емоціями і почуттями; навчали виділяти в предметах і явищах типові ознаки та якості, складати їх модель у художньому образі та відтворювали особливості, використовувати різноманітні художні засоби, технічні навички і прийоми.

Під час занять в ЕГ дітей 5-го року життя у сприйнятті природи, предметів навколишнього світу, декоративно-вжиткового мистецтва, творів живопису і графіки, художнього матеріалу і виразних засобів педагогі навчали сприймати естетичні об'єкти, милуватися їх красою, спілкуватися з ними, висловлювати враження, використовувати в словотворчості емоційно-чуттєвий досвід, створювати образи за допомогою форм і кольорів, фантазувати про їх життя, характер, настрої.

В ЕГ дітей *старшого дошкільного віку (6-ий рік життя)* на заняттях із малювання впровадження технології розвитку творчих здібностей відбувалося через використання форм, методів і прийомів із розвитку емоційно-чуттєвого й асоціативного сприйняття світу, формування культури милування, споглядання та дослідницько-ігрового спілкування з красою, розвитку здатності виражати особисте ставлення до світу словом, дією, кольором, малюнком. Дітей продовжували знайомити з техніками, виразними засобами і прийомами малювання, розвивали вміння визначати жанри живопису (пейзаж, натюрморт, анімалістика, портрет); формували поняття про особливості художнього матеріалу і різні засоби його використання в малюнку; розвивали вміння використовувати в малюванні різні засоби художньої виразності: колір, лінію, композицію, форму, ритм.

Під час сприйняття творів живопису з метою активізації емоційно-чуттєвого сприйняття і включення різних аналізаторів у дітей старшого дошкільного віку на заняттях використовувався прийом «входження в картину». Споглядання перетворювалося на акт дії в картині, що надавало сприйняттю творчого характеру, збуджувало фантазію, породжувало імпровізування і надихало дітей на власний сюжет у малюнку.

За результатами впровадження педагогічної технології з метою перевірки її ефективності було проведено контрольний етап експерименту, завдання якого полягало у виявленні змін у рівні розвитку творчих здібностей дошкільників. Для цього застосовувалися методи спостереження, співбесіди, опитування, аналіз продуктів діяльності дошкільників на різних етапах експерименту, методики, використані в ході констатувального етапу експерименту, до яких було внесено певні корективи з урахуванням вікових психофізіологічних змін дошкільників.

Проаналізуємо результати дослідно-експериментальної роботи за показниками когнітивного, сенсорно-естетичного і діяльнісно-естетичного критеріїв щодо оцінювання творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Перевірка рівнів сформованості в дітей старшого дошкільного віку творчих здібностей за когнітивним критерієм відбувалася за допомогою методик: В. Синельникова та В. Кудрявцева «Сонечко

та хмарка», адаптованої О. Іваненко до дітей старшого дошкільного віку [3], під час прослуховування музичних творів П. Чайковського «Нова лялька», «Хвороба ляльки», «Ранкова молитва» (вміння встановлювати асоціативні зв'язки); Р. Нємова «Придумай розповідь» (довільність уяви, наявність запасу вражень від навколишнього світу, свобода і гнучкість у його використанні); П. Торренса «Домальовування незакінчених фігурок» [6] (вміння продукувати оригінальні образи).

Дослідження виявило, що кількість дітей дошкільного віку з високим рівнем когнітивної сфери в ЕГ зросла на 4,6%, із середнім – на 4,2%. Кількість дітей із низьким рівнем зменшилася на 8,8%. У КГ за цей період високий рівень підвищився лише на 1,2% дітей, із середнім – на 1,9%, а кількість дітей із низьким рівнем зменшилася лише на 3,1%.

Отже, впровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку сприяло розвитку в малюків асоціативного мислення, уяви, фантазії, свободи і гнучкості у використанні запасу вражень у створенні художнього образу, вмінню творчо використовувати набутий когнітивний досвід під час розв'язання творчих завдань.

Перевірка рівня сформованості за *сенсорно-естетичним критерієм* у дітей старшого дошкільного віку відбувалася за методиками: Н. Ветлугіної [2; 3] під час прослуховування музичного твору Й. Баха «Жарт» (емоційна чуйність, адекватність, глибина, яскравість емоційної реакції); Г. Урунтаєвої, Ю. Афонькиної під час бесіди за ілюстрацією художника В. Єрко до казки Г. Андерсена «Снігова королева» (цілісність чуттєво-художнього сприйняття); Н. Краснощоків [5], Н. Аніщенко, В. Саприкіної [1] під час гри «Перевтілення» (входження в образ).

Отримані дані дали можливість упевнитися в тому, що під час формувального етапу експерименту розвинулася емоційно-почуттєва сфера дітей дошкільного віку, що вплинуло на розвиток їхніх творчих здібностей. Діяльність дошкільників на заняттях із малювання продемонструвала, що майже всі вони виявляють емоції під час сприйняття творів мистецтва, описують зміст ілюстрації, входять в уявну ситуацію чи образ. Контрольний етап засвідчив, що порівняно з контрольною групою, майже всі діти ЕГ почали виявляти інтерес до сприйняття творів мистецтва і входження в художній образ.

Як показало дослідження, кількість дітей із високим рівнем емоційно-почуттєвої сфери в ЕГ зросла на 6,5%, із середнім – на 10,4%. Кількість дітей із низьким рівнем, проявом якого є відсутність емоцій під час сприйняття творів мистецтва й інтересу до їх змісту, наявність труднощів у входженні в уявну ситуацію, зменшилася на 16,9%. У КГ за цей період кількість дітей із високим рівнем

зросла на 0,8%, із середнім збільшилася на 1,5%, а з низьким – зменшилась лише на 2,3%.

Як показало спостереження, рівень розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей ЕГ порівняно з КГ відрізняється розвинутою здатністю до емоційного переживання і відчуття краси, яскравим проявом естетичних емоцій, переживань, почуттів. Діти в процесі сприйняття мистецьких творів виявляли емоційну реакцію, сенсорну культуру, використовували жести, міміку, рухи тіла, емоційне мовлення, що надало цілісності чуттєво-художньому сприйняттю. На яскравість емоційної реакції, цілісність чуттєво-художнього сприйняття, на думку педагогів, вплинули психомоторні ігрові вправи на входження в образ, завдяки яким діти на глибокому рівні пізнавали й досліджували характер образу. Дошкільники КГ продемонстрували слабкий вияв емоцій і почуттів як у сприйнятті музики та ілюстрацій, так і під час художньої діяльності.

Сформованість у дітей старшого дошкільного віку творчих здібностей за *діяльнісно-естетичним критерієм* визначалася за методиками: С. Забрамної «Вибір картинок» [4] (інтерес до образотворчої діяльності); І. Ликової, зміст якої полягав у довільному виборі художнього матеріалу і створенні продукту образотворчої діяльності за власним задумом (сформованість навичок в образотворчій діяльності і здатність до самостійного створення художніх образів у малюванні).

Порівнюючи результати констатувального і контрольного етапів дослідження за діяльнісно-естетичним критерієм, ми дійшли висновку, що кількість дошкільників із високим рівнем в ЕГ зросла на 8,0%, тоді як у КГ збільшення відбулося лише на 1,1%; дітей із середнім рівнем в ЕГ збільшилося на 2,4%, у КГ – на 0,4%. Кількісний показник ЕГ дітей із низьким рівнем зменшився на 10,4%, КГ – на 1,5%.

Таким чином, отримані результати дослідження виявили, що рівень дітей ЕГ щодо засвоєння та застосування необхідних спеціальних якостей, умінь і навичок, оволодіння засобами художньо-творчої діяльності, здатність до самостійного створення художніх образів у малюванні значно підвищився, що свідчить про ефективність розробленої нами технології розвитку в дошкільників творчих здібностей на заняттях із малювання.

Результати контрольного етапу в ЕГ та КГ доводять наявність позитивної динаміки у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання в закладах дошкільної освіти.

Аналіз отриманих даних свідчить, що в ЕГ на 5,8% збільшилася кількість дошкільників із середнім рівнем розвитку творчих здібностей, у КГ – на 1,1%. Значно зменшилася кількість вихованців із низьким рівнем розвитку творчих здібностей: в ЕГ – на 12,3% (на початку експерименту – 41,5%, після закінчення – 29,2%). Втім, у КГ зафіксовано

незначне зменшення – на 2,3% (на початку експерименту – 41,7%, після закінчення – 39,4%).

Високий рівень на початку експерименту спостерігався у 5,4% дошкільників ЕГ, після його закінчення таких дітей збільшилося на 6,5%. У КГ різниця між кількісними показниками з цього рівня складає всього 1,2%.

Отже, на основі порівняння розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку КГ та ЕГ до початку експерименту та після його завершення за когнітивним, сенсорно-естетичним і діяльнісно-естетичним критеріями постає висновок про ефективність розробленої нами педагогічної технології. Її запровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти дало можливість: розвинути в дітей дошкільного віку здатність до почуттєвого сприйняття, емоційної чуйності, співпереживання, фантазування, образного й асоціативного мислення, анімізму, синестезії, активізувати розвиток психічних процесів – сприймання, відчуття, мислення, уяви та сприяти досягненню ними успіху в художньо-естетичній діяльності.

Висновки. Отже, представлений порівняльний аналіз даних, отриманих на початку і після завершення формувального експерименту, дозволяє зробити висновок, що розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку шляхом запропонованої нами науково обґрунтованої технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання є ефективним.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку творчих здібностей дітей

дошкільного віку на заняттях із малювання. Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробленні експериментальної методики підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аніщенко Н. Вплив музично-театральної діяльності на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2014. Вип. 1. С. 62–70.
2. Ветлугина Н.А. Художественное творчество и ребенок. М.: Педагогика, 1972. 287 с.
3. Іваненко О.А. Методика діагностування сформованості здатності дітей дошкільного віку до художньо-творчої самореалізації на музичних заняттях в школах мистецтв. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. Вип. 28. С. 123–128.
4. Забрамная С.Д. От диагностики к развитию: Материалы для психолого-педагогического изучения детей в дошкольных учреждениях и начальных классах школ. М.: Новая школа, 1998. 144 с.
5. Краснощекова Н.В. Диагностика и развитие личностной сферы детей старшего дошкольного возраста: Тесты. Игры. Упражнения. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. С. 267.
6. Калягин В.А., Овчинникова Т.С. Энциклопедия методов психолого-педагогической диагностики лиц с нарушениями речи: Пособие для студентов, педагогов, логопедов и психологов. СПб.: КАРО, 2004. 432 с.